

Oslo

HAILI-prosjektet

Statusrapport

HAILI

Handlingsplan for inkludering av LHBTIQ+-deltakere
i introduksjonsprogram

Oslo kommunes arbeid med
integrering av LHBTIQ+-flyktninger i
introduksjonsprogrammet

Publisert: April 2025

HAILI-prosjektet (Handling for inkludering av LHBTIQ+-deltakere i introduksjonsprogram) er en satsing initiert av Oslo Voksenopplæring Servicesenter og Karriere Oslo, organisert under Utdanningsetaten i Oslo kommune. Prosjektet mottar finansiering fra Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) i perioden 2024-2026.

Prosjektet har som mål å forbedre forholdene for LHBTIQ+ flyktninger og innvandrere i den tidlige integreringsfasen, med fokus på introduksjonsprogrammet. HAILI-prosjektet har benyttet en omfattende og bred tilnærming for å identifisere utfordringer for integrering av skeive flyktninger og å utvikle forbedringsforslag til kommunalt integreringsarbeid. Prosjektet har hatt som ambisjon å sikre likeverdige tjenester for skeive deltakere og bekjempe diskriminering som rammer dem.

Innhold

Innledning	4
Prosjektets kunnskapsgrunnlag	5
Introduksjonsprogrammet	7
Oslo kommunes handlingsplan “Stolt og Fri 2024 - 2028”	7
Sentrale begreper	8
Sentral teori	9
Karriereveiledning for LHBTIQ+-personer i introduksjonsprogrammet	10
En arena for kulturell forhandling og identitetsdannelse	12
Prosjektets funn	13
Utrygge klasserom	13
Manglende tilpassede elementer	15
Samfunnskunnskap	16
Livsmestring	19
Foreldreveiledning	20
Begrenset helsehjelp	22
Felleskapsarenaer	24
Tolketjenester	24
Manglende kompetanse blant ansatte	25
Permisjoner og fravær	27
Individuelt tilrettelagt opplæring	28
Ressursgruppen for hatkriminalitet, radikalisering og voldelig ekstremisme	30
Utvalget for kjønns- og seksualitetsmangfold	31
Kurs i mangfold og inkludering	32
Avslutning	33
Litteratur	35

Innledning

Integreringen av LHBTIQ+-flyktninger har fått økt oppmerksomhet de siste årene, særlig i lys av regjeringens prioritering av denne gruppen som kvoteflyktninger (Justis- og beredskapsdepartementet, 2020). Skeive flyktninger utgjør en særlig utsatt gruppe, med flere utfordringer knyttet til både traumer fra hjemlandet og sårbarhet i integreringsprosessen i mottakerlandet. Selv om flere LHBTIQ+-flyktninger har fått innvilget asyl i Norge, rapporterer mange om fortsatt utrygghet og marginalisering, til tross for den rettslige beskyttelsen de er tilkjent.

Oslo kommune har i flere år tatt et aktivt standpunkt i forhold til bosetting av skeive flyktninger og har uttrykt et klart ønske om å skape et inkluderende miljø for denne gruppen (Oslo kommune, u.å.). I Hammersborgerklæringen (2023) understrekes det at *"Oslo skal være verdens beste by for skeive"*, noe som reflekterer byens ambisjon om å være en global leder når det gjelder livskvalitet og trygghet for sine skeive innbyggere.

Skeive flyktninger kan ha blitt avvist eller til og med forfulgt av sine familier på grunn av sin seksuelle orientering eller kjønnsidentitet, og ofte bærer de med seg traumatiske erfaringer knyttet til æresrelaterte konflikter. I tillegg kan de ha opplevd alvorlige krenkelser på bakgrunn av deres identitet. Disse utfordringene legges ofte på toppen av de generelle integreringsproblemene som mange flyktninger møter, særlig i forhold til voksenopplæring og tiltak knyttet til integrering i det norske samfunnet. Skeive flyktninger er ofte utsatt for sosial kontroll, hvor de gjerne presses til å overholde hjemlandets kulturelle normer i Norge (Hardtvett, 2023).

HAILI-prosjektet (Handling for inkludering av LHBTIQ+-deltakere i introduksjonsprogrammet) har hatt som mål å undersøke hvordan den tidlige integreringsfasen kan optimaliseres for skeive flyktninger i introduksjonsprogrammet. Prosjektet ønsker å bidra til å realisere den politiske målsettingen om at Oslo skal være verdensledende når det gjelder livskvalitet for skeive innbyggere. For å kunne oppnå dette har prosjektet fokusert på å identifisere hvordan integreringsprosessen kan tilpasses og

forbedres for å møte de spesifikke behovene og utfordringene som skeive flyktninger står overfor.

Denne statusrapporten er en del av prosjektets leveranser og gir en oversikt over funnene som er gjort gjennom en metodisk tilnærming som inkluderte flere intervjuer, workshops, samtaler og observasjoner. Rapporten belyser de viktigste aspektene som har kommet frem i prosjektet som ansees som relevante for LHBTIQ+-målgruppen i introduksjonsprogrammet. Det er viktig å merke seg at rapporten ikke har som mål å være uttømmende, da den reflekterer de perspektivene og erfaringene som er kommet frem og delt gjennom prosjektperioden. Andre viktige aspekter kan derfor eventuelt avdekkes senere, eller gjennom andre metodiske tilnærminger. Prosjektet har vært avhengig av de innspillene og perspektivene som har blitt delt med oss i løpet av prosjektperioden.

Prosjektets kunnskapsgrunnlag

Kunnskapen som ligger til grunn for denne statusrapporten er hentet gjennom et omfattende kartleggingsarbeid som har involvert en bred rekke aktører både i den skeive bevegelsen og i introduksjonsprogrammet i Oslo. I løpet av prosjektperioden har det blitt gjennomført intervjuer med 14 organisasjoner som arbeider for likestilling og rettighetene til skeive, samt fire helseaktører som tilbyr helsetjenester til skeive og transpersoner.

I tillegg har prosjektet hatt samtaler med fire skeive deltakere og tidligere deltakere i introduksjonsprogrammet, som har delt viktige innsikter og personlige erfaringer knyttet til sin integreringsprosess. Samtalene har gitt et verdifullt perspektiv på utfordringene og mulighetene de har møtt i programmet. Prosjektet har også arrangert to miniseminarer/workshops med lærere og programrådgivere fra introduksjonsprogrammet, som har vært svært viktige aktører for å kunne forstå hvordan programmet kan tilpasses bedre for skeive flyktninger.

Videre har prosjektet gjennomført samtaler med ansvarlige for de obligatoriske elementene i introduksjonsprogrammet, som samfunnskunnskap,

livsmestring og foreldreveiledning, for å få innsikt i hvordan disse elementene kan forbedres i en skeiv sammenheng.

For å styrke prosjektets relevans og fundament har det også blitt gjennomført en litteraturgjennomgang av eksisterende forskning på området, som har gitt ytterligere kontekst og faglig støtte til de praktiske funnene.

En oversikt over kartleggingsmodellen som ble brukt i prosjektets første fase, gjengis nedenfor:

Introduksjonsprogrammet

Introduksjonsprogrammet er et kvalifiseringsprogram for flyktninger og innvandrere i alderen 18–55 år, med mål om å forberede deltakerne på arbeidslivet og fremme økonomisk selvstendighet. Programmet gir også deltakerne en grunnleggende innføring i norsk språk og samfunnsliv, og skal bidra til å integrere dem i det norske samfunnet (Integreringsloven § 1). Introduksjonsprogrammet ble først innført i 2004, som en del av en større satsing på flyktningers og innvandreres integrering i Norge.

I 2021 ble den tidligere Introduksjonsloven erstattet av den nye *Lov om integrering gjennom opplæring, utdanning og arbeid* (Integreringsloven). Denne loven medførte flere endringer i programmet, blant annet ble varigheten på programmet tilpasset deltakernes utdanningsbakgrunn. Dette innebærer at personer med høyere utdanning kan ha en kortere deltakerperiode enn de med mindre utdanning. I tillegg ble flere obligatoriske tiltak innført, blant annet emnet *"Livsmestring i et nytt land"* og foreldreveiledning. Disse tiltakene har som mål å hjelpe deltakerne med å håndtere de psykososiale og praktiske utfordringene som følger med å bygge et liv i et nytt land. Karriereveiledning fra offentlige karrieresentre ble også i 2021 gjort obligatorisk før deltakelse i programmet, for å kunne støtte deltakerne i å gjøre reflekterte karrierevalg.

Oslo kommunes handlingsplan "Stolt og Fri 2024 - 2028"

I perioden 2024–2028 har Oslo kommune etablert en byomfattende handlingsplan for seksualitetsmangfold (Oslo kommune, u.å.). Denne handlingsplanen er tverrsektoriell i sitt nedslagsfelt og omfatter flere virksomhetsområder, med mål om å fremme mangfold, inkludering og likeverd på tvers av kommunens tjenester og institusjoner.

Innenfor rammene av denne overordnede strategien inngår HAILI-prosjektet som et mer sektorspesifikt initiativ. Selv om HAILI har en mer avgrenset anvendelse, anses prosjektet å være underordnet og operasjonalisert i tråd

med målsettingene formulert i handlingsplanen "Stolt og Fri". Det er derfor av betydning å understreke at tiltakene i HALLI-prosjektet skal ses i sammenheng med Oslo kommunes helhetlige tilnærming til arbeid med seksualitetsmangfold, slik denne er formulert i "Stolt og Fri".

Sentrale begreper

LHBTIQ+

LHBT-akronymet brukes tradisjonelt for å beskrive lesbiske, homofile, bifile og transpersoner (Grasmo, 2023). Noen ganger utvides akronymet til LHBTI, LHBTIQ eller LHBTIQ+ for å inkludere interkjønn, queer, questioning og andre som utfordrer etablerte normer for kjønn og seksualitet. HALLI-prosjektet har benyttet den mest inklusive formen av akronymet.

Skeiv

Skeiv er den norske oversettelsen av det engelske begrepet *queer*. Begrepet er et paraplybegrep som benyttes av flere grupper som utfordrer normer for kjønn og seksualitet. Begrepet kan oppleves av noen som mer inkluderende enn for eksempel lesbisk eller homofil (Kristiansen og Jessen, 2024).

Transperson

En transperson er en person som ikke opplever samsvar mellom kjønn de ble tillagt ved fødselen, og kjønn de identifiserer seg som.

Cisperson

Cispersoner er i motsetning til transpersoner mennesker som opplever seg som og identifiserer seg med kjønn de ble tillagt ved fødselen.

Kjønns- og seksualitetsmangfold

Mangfoldet som eksisterer av mennesker med ulike former for seksualiteter defineres ofte som seksualitetsmangfold. Mangfoldet av ulike former for kjønnsidentiteter og kjønnsuttrykk, defineres ofte som kjønnsmangfold (Pedersen, 2021).

Heteronormativitet

Heteronormativitet og cisheteronormativitet refererer til to normer. For det første at mennesker forventes å være enten kvinner eller menn, og for det andre at alle anses som heterofile og cishetero personer (Eggebo et al., 2019).

Kjønnsidentiteter som ikke passer inn i den tradisjonelle tokjønnsmodellen, blir også sett på som ikke-legitime i et heteronormativt perspektiv (Almås et al., 2021).

Kjønnsdysfori

Kjønnsdysfori refererer både til en medisinsk diagnose og til den subjektive opplevelsen av at det er en uoverensstemmelse mellom ens kjønnsidentitet og det kjønn som ble tildelt ved fødsel (Jessen, 2025).

Sentral teori

Minoritetsstress

Minoritetsstressteorien forklarer hvordan minoritetspersoner kan oppleve stress basert på sin minoritetsstatus. Sentralt for minoritetsstressteorien er at eksterne og strukturelle opplevelser internaliseres av marginaliseringsutsatte mennesker, og påvirker deres virkelighetsforståelse og handlingsmønster (Meyer, 1995, 2003). Ifølge minoritetsstressteorien består minoritetsstress av både eksterne og interne erfaringer, som til sammen utgjør fire prosesser. 1) Internalisert fobi 2) forventet stigmatisering 3) tilbakeholdelse eller tildekning av identitet og 4) diskriminering vold og avvísning (Meyer, 1995, 2003)

Interseksjonalitet

I dag benyttes interseksjonalitet til å skape forståelse av hvordan diskriminering og marginalisering kan inntreffe og samtidig oppleves for flere forhold (Akin et al., 2022). Interseksjonalitetsbegrepet omfatter en holistisk ikke-reduksjonistisk måte å se på hvordan ulike sosiale subjekt-kategorier både sameksisterer og samspiller i et menneskes liv (Gressgård, 2013).

Interseksjonalitet ser ikke sekvensielt på hvordan flere ulike kategorier eksisterer, men heller hvordan kategoriene gjensidig påvirker og krysser hverandre. Resultatet av å ha flere minoritetstilørigheter blir derfor i et interseksjonelt perspektiv en helt unik opplevelse.

Karriereveiledning for LHBTIQ+-personer i introduksjonsprogrammet

I HAILI-prosjektets første gjennomføringsår har prosjektmedarbeiderne bestått av karriereveilederne Helene Fredriksen og Robin Vikaune Ciovina. Siden januar 2021 har de tilbudt lovpålagt karriereveiledning til deltakere i introduksjonsprogrammet, i tråd med § 11 i integreringsloven (Integreringsloven, 2020). Etter ikrafttredelsen av denne loven erfarte karriereveilederne en merkbar økning i antall LHBTIQ+-personer som ble henvist til karriereveiledning, og som selv aktivt tematiserte egen kjønnsidentitet eller seksuelle orientering i karriereveiledningssamtalene.

I karriereveiledningen uttrykte mange LHBTIQ+-personer sin identitet tidlig i prosessen. Denne åpenheten synliggjorde samtidig en rekke sårbarhetsfaktorer knyttet til integreringsfasen, særlig i møte med norskopplæring og deltakelse i introduksjonsprogrammet. Bekymringer fra den enkelte om mobbing i læringsmiljøet, samt frykt for identitetseksponering, eksempelvis ved at transpersoner ble tiltalt med tidligere navn første skoledag, ble gjentakende temaer. Dette var karriererelaterte utfordringer karriereveilederne ikke i stor grad hadde tematisert i veiledningene tidligere. Det ble også etter hvert ofte observert at flere av de skeive deltakerne falt ut av opplæringsløpet, og fikk påfølgende avslutning av introduksjonsprogrammet. Samtidig skal det også sies at det kom LHBTIQ+-deltakere til karriereveiledning med en sterk identitetsforankring og betydelig

motstandskraft, som selv beskrev tidligere livsutfordringer og hvordan disse hadde styrket deres mestringsevne.

Karriereveiledningens kjerneoppgave er å støtte individer i valg- og overgangsfaser relatert til utdanning og arbeid. Innenfor moderne karriereveiledningsteori, som inkluderer både narrative og sosialkonstruktivistiske perspektiver, er det imidlertid anerkjent at menneskers livsverden og identitet utgjør en integrert del av karriereutviklingen. Ifølge det nasjonale kvalitetsrammeverket for karriereveiledning forventes det at karriereveiledere besitter innsikt i hvordan sosiokulturelle forhold påvirker individers karrierevalg og utvikling. I denne sammenhengen nevnes blant annet seksuell orientering eksplisitt (Bakke et al., 2020).

Førsteamanuensis Erik Hagaseth Haug (2018) fremhever at karriereutvikling er en livslang, helhetlig skapelsesprosess, hvor arbeid og utdanning må forstås i lys av individets identitet og livskontekst. Dette samsvarer med forståelsen i kompetanseområdet "Meg-kontekst", der karrierelæring ses som en prosess der utforskning av utdanning og arbeid fungerer som inngangsporter til en bredere utforskning av menneskers livsområder (Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse, u.å.).

Førstelektor Toril Schulstok (2024) problematiserer grenseoppgangen og diskusjonen rundt hva som ligger innenfor og utenfor karriereveiledning, og peker på at det snarere bør være et mål å anerkjenne kompleksiteten i individers livssituasjon fremfor å avgrense karriereveiledningen.

Karriereveiledning forstås i økende grad som en prosess der mening, selvforståelse og livsmestring utvikles, faktorer som er sentrale for LHBTIQ+-personer i sårbare overgangsfaser.

I lys av teori om karriereveiledning for sosial rettferdighet, fremheves viktigheten av å arbeide på både individ- og systemnivå for å motvirke strukturelle barrierer som marginaliserte grupper møter. Karriereveiledere må således kunne bevege seg utover det tradisjonelle veiledningsrommet, og bidra til endringer i de systemiske forholdene som påvirker individets muligheter for arbeids- og utdanningsdeltakelse (Hooley et al, 2018). Dette

perspektivet er særlig relevant for forståelsen og videreutviklingen av HAILI-prosjektet.

Alt det nevnte aktualiserer relevansen av LHBTIQ+-tematikk i karriereveiledning, særlig når individer selv opplever sin identitet som en vesentlig del av karriereutviklingen. Innsikten fra prosjektets praksis peker på nødvendigheten av at karriereveiledning tilpasses mangfoldet i målgruppen og integreres i et helhetlig arbeid for likestilling og inkludering i introduksjonsprogrammet.

En arena for kulturell forhandling og identitetsdannelse

Introduksjonsprogrammet befinner seg i en tidlig og særlig sensitiv fase av nyankomne flyktningers integreringsprosess. I denne perioden står deltakerne overfor omfattende overganger, alt fra språklige, sosiale, kulturelle og identitetsmessige, noe som krever både individuell tilpasning og institusjonell støtte. For mange deltakere innebærer møtet med det norske samfunnet også første gang de interagerer med personer som åpent identifiserer seg som lesbiske, homofile, bifile, transpersoner eller skeive (LHBTIQ+). Dette kan for mange representere en stor kulturkonfrontasjon.

En betydelig andel av deltakerne i introduksjonsprogrammet kommer fra land der praktiserende homofili og normbrytende kjønnsuttrykk ikke bare er sosialt stigmatisert, men også kriminalisert. I enkelte land praktiseres fengselsstraff, pisking eller til og med dødsstraff for seksuell orientering og kjønnsidentitet som bryter med majoritetsnormene (ILGA World, 2020). I slike sammenhenger kan kjærlighet mellom personer av samme kjønn oppfattes som en alvorlig forbrytelse, noen ganger med strengere strafferammer enn for volds- og eiendoms kriminalitet. Dette viser hvordan normer og verdier rundt kjønn og seksualitet er dypt kulturelt og religiøst forankret, og ofte inngår i det sosiopolitiske systemet i hjemlandet (Fassin, 2011; Massad, 2007).

Integreringsprosessen som utspiller seg i møte med det norske systemet, preges av det Bhabha (1994) omtaler som et *third space*. Dette defineres som et mellomrom hvor gamle og nye forståelsesmåter kolliderer, forhandles og til dels endres. Det er i dette rommet introduksjonsprogrammet opererer, og det

stilles derfor høye krav til både interkulturell kompetanse og normkritisk forståelse hos lærere, veiledere og andre aktører i programmet. For mange skeive deltakere innebærer introduksjonsperioden et dobbelt utenforskap, sett i et interseksjonelt perspektiv. De er både minoritet i et nytt samfunn, og en marginalisert gruppe innenfor sin egen kulturelle/etniske gruppe. Dette gjør minoritetsopplevelsene deres unike, mer sårbare og opplevelsene kan dermed bli mer utfordrende enn for andre.

Denne konteksten belyser også behovet for å betrakte introduksjonsprogrammet som mer enn en praktisk opplæring og kvalifisering i språk, samfunn, utdanning og arbeid. Det fungerer også som en arena for kulturell forhandling og identitetsdannelse. Introduksjonsprogrammet kan sees som en arena der normer om kjønn, seksualitet og aksept utfordres og reforhandles. Dette kan for noen oppleves som frigjørende, mens det for andre kan det oppleves som truende eller uforståelig, og i dette perspektivet kan det også gi opphav til negative reaksjoner mot skeive meddeltakere.

Som følge av dette perspektivet er det avgjørende at integreringsaktørene også erkjenner at integrering er en verdibasert prosess. I en slik prosess bør det skapes rom for refleksjon og dialog, samtidig som det også må settes tydelige grenser for diskriminerende holdninger og praksiser.

Prosjektets funn

Utrygge klasserom

Behovet for tilrettelegging av introduksjonsprogrammet for skeive deltakere fremsto som stadig mer påtrengende gjennom arbeidet med denne kartleggingen. Et gjennomgående funn i våre møter med ulike organisasjoner og institusjoner, var en tydelig vektlegging av behovet for trygge og inkluderende læringsarenaer. Dette ble særlig begrunnet med at deltakere som opplever et fiendtlig læringsmiljø, i liten grad vil kunne nyttiggjøre seg for eksempel norskopplæringen. Denne oppfatningen finner støtte i eksisterende forskning, som peker på at utfordringer skeive introduksjonsdeltakere står

overfor ofte er nært knyttet til sterke heteronormative føringar i miljøer med felles etnisk bakgrunn (Akin et al., 2022, Eggebø et al. 2018).

Flere av støtteorganisasjonene vi var i kontakt med, rapporterte om negative holdningar rettet mot skeive deltakere i introduksjonsprogrammet. Disse holdningene kom blant annet til uttrykk i form av sinne, frustrasjon og avsky fra meddeltakere. Å bli møtt med slike følelser i en læringssituasjon beskrives som særlig belastende, og oppleves ofte som dypt destruktivt av de som rammes. Dette understreker betydningen av å inkludere det som i litteraturen omtales som minoritetsstress i forståelsen av skeive flyktningers læringssituasjon. Ved uttalt minoritetsstress utvikles ofte en årvåkenhet overfor mulige tegn på diskriminering, slik at selv subtile ytringer eller non-verbal kommunikasjon, som små blikk eller nedsettende tiltale, kan oppleves som svært krenkende.

Lærere kan ha vanskeligheter med å identifisere slike mikroøyeblikk, spesielt når de formidles gjennom kroppsspråk eller på språk læreren ikke behersker. Et særskilt aspekt ved minoritetsstress er at diskriminerende erfaringer fra én aktør kan føre til generaliserte forventningar om lignende behandling fra andre. Dette kan skape en gjennomgripende opplevelse av utrygghet i læringsmiljøet.

Videre viser funnene i prosjektet at mange lærere mangler tilstrekkelige verktøy for å håndtere homofobiske eller transfobiske ytringer og trakassering i klasserommet. Dette peker mot et alvorlig etisk dilemma ved deltakelse i et obligatorisk introduksjonsprogram som i praksis kan innebære at enkelte deltakere eksponeres for noen av de mest alvorlige former for sosial utestengelse og identitetsbasert diskriminering. Spesielt transkvinner og homofile menn som synlig bryter med kjønns- og seksualitetsnormer fremstår i vår kartlegging som særlig utsatte for å falle fra opplæringen som følge av belastende sosiale forhold i programmet.

Manglende verktøy for å håndtere situasjonar i norskopplæringen ble også løftet frem i tilbakemeldingene fra lærerne på prosjektets workshop-miniseminar. Her ble det tydelig at lærerne manglet konkrete verktøy for å tilrettelegge undervisningen på en inkluderende måte, samt å kunne håndtere situasjonar hvor deltakerne opplevde diskriminering.

Manglende tilpassede elementer

Et gjennomgående funn i prosjektet har vært behovet for tilpasset opplæring i temaer knyttet til livsmestring og samfunnskunnskap for deltakere med skeiv bakgrunn. Skeive livserfaringer kan skille seg kvalitativt fra majoritetsbefolkningens erfaringer, og omfatter ofte livsfaser, overganger og utfordringer som krever særskilt anerkjennelse og tilrettelegging for å sikre reell livsutfoldelse.

I dagens praksisform fremkommer det at undervisning om kjønns- og seksualitetsmangfold i stor grad er delegert til Skeiv Verden, som gjennomfører undervisningsøkter i flere av introduksjonsprogrammets elementer. Kartleggingen viser at integreringen av skeiv tematikk utover disse undervisningsøkterne varierer betydelig, og enkelte tilbakemeldinger antyder at undervisningen kan oppleves som et isolert innslag snarere enn som en integrert del av opplæringen. Det er dermed en risiko for at skeiv tematikk oppfattes som et «fremmedelement», presentert av eksterne aktører snarere enn som et naturlig og helhetlig innhold i undervisningen.

På bakgrunn av dette mener prosjektet det kan ansees som vesentlig at underviserne i de obligatoriske elementene i introduksjonsprogrammet styrker sin kompetanse om kjønns- og seksualitetsmangfold. Dette for å kunne integrere skeiv tematikk som en naturlig og gjennomgående del av undervisningen, og på den måten motvirke fremmedgjøring og sikre at opplæringen oppleves som relevant og inkluderende.

Sentrale temaer for både livsmestring, foreldreveiledning og samfunnskunnskapsundervisning som familieplanlegging, seksuell helse og åpenhet om identitet, representerer områder hvor skeive personers livserfaringer ofte skiller seg vesentlig fra majoritetsbefolkningen. Dette gjelder ikke bare innholdsmessig, men også i form av informasjonsbehov og hvordan temaene bør pedagogisk tilnærmes. I gjennomgangen av disse elementene finner prosjektet at informasjonen som formidles i undervisningen i stor grad er heteronormativt innrettet, og tar utgangspunkt i majoritetens

virkelighetsforståelse og premisser. Elementene anerkjenner i liten grad skeive perspektiver.

På bakgrunn av dette anbefales det å utrede behovet for mer målrettet og tilpasset undervisning for skeive deltakere i introduksjonsprogrammet, særlig knyttet til temaer der livserfaringer og informasjonsbehov er vesentlig annerledes enn for majoritetsbefolkningen. En slik tilrettelegging er avgjørende for at undervisningen skal kunne betegnes som likeverdig.

Samfunnskunnskap

I henhold til integreringsloven § 11 er deltakere i introduksjonsprogrammet forpliktet til å gjennomføre 75 timer med samfunnskunnskapsundervisning. Denne undervisningen skal gis på et språk deltakerne forstår godt, og helst på deres morsmål. I Oslo kommune tilbys undervisningen både i form av tradisjonell klasseromsundervisning og gjennom digitale løsninger. Ansvaret for gjennomføringen er lagt til Oslo Voksenopplæring Servicesenter, mens selve undervisningen skjer ved de ulike voksenopplæringssentrene i kommunen.

Undervisningen utføres av samfunnskunnskapslærere som ansettes eksternt på kortvarige kontrakter. Opplæringen av nye lærere tar utgangspunkt i det nasjonalt fastsatte pensummaterialet tilgjengelig på nettsiden *samfunnskunnskap.no*. Som et supplement til dette gjennomfører avdelingsleder for samfunnskunnskap individuelle samtaler med de nyansatte, hvor det gis en innføring i både faglige og verdimessige føringer for undervisningen. Dette inkluderer blant annet Oslo kommunes verdier knyttet til likestilling, inkludering og anerkjennelse av kjønns- og seksualitetsmangfold.

For å støtte faglig utvikling og sikre kvalitet i undervisningen, inngår nye lærere i en mentorordning hvor de får veiledning fra mer erfarne kolleger. I tillegg avholdes det årlige fellessamlinger for alle samfunnskunnskapslærere. Her løftes aktuelle temaer som er relevante for undervisningen, inkludert spørsmål knyttet til kjønns- og seksualitetsmangfold, noe som bidrar til å sikre at også sensitive og potensielt krevende temaer behandles med nødvendig faglig trygghet og refleksjon. Til tross for dette så vurderer prosjektet at det

store antallet samfunnskunnskapslærere på kortvarige kontrakter og med en mindre forpliktende tilknytning til voksenopplæringen i seg selv medfører en forhøyet risiko for underliggende, og kanskje også ubevisste, negative holdninger mot skeive. Viljen til å gå inn i vanskelig tematikk knyttet til kjønns- og seksualitetsmangfold vil erfaringsmessige også kunne være mindre for personale som ikke har en fast og forpliktende ansettelse i voksenopplæringen.

Utkontraktert undervisning om kjønns- og seksualitetsmangfold

I Oslo kommune er undervisningen om kjønns- og seksualitetsmangfold i samfunnskunnskapsklassene lagt til en ekstern aktør, Skeiv Verden. Alle deltakere i samfunnskunnskapsundervisningen mottar et én-times foredrag fra Skeiv Verden som en del av programmet. Denne modellen sikrer at deltakerne får tilgang til informasjon om kjønns- og seksualitetsmangfold fra en formidler med både faglig kompetanse og erfaringsbasert kunnskap.

Undervisningen gjennomføres med samfunnskunnskapslæreren til stede i rommet. Læreren bistår med språklig oversettelse der det er nødvendig, noe som samtidig gir læreren innsikt i tematikken og metodikken som benyttes. På denne måten fungerer undervisningen fra Skeiv Verden også som et indirekte kompetansehevingstiltak for samfunnskunnskapslærerne.

Det foreligger imidlertid enkelte utfordringer knyttet til denne utkontrakterte modellen. Kartleggingen viser at undervisningen om kjønns- og seksualitetsmangfold i liten grad følges opp i etterkant av samfunnskunnskapslærerne. Det kan derfor være en risiko for at temaet fremstår som et isolert innslag, snarere enn som en integrert del av undervisningen. Når tematikken ikke bygges inn i den øvrige undervisningen, svekkes potensialet for refleksjon, helhet og verdiforankring hos deltakerne.

Videre finner kartleggingen få tegn til at det eksisterer systematiske kompetansehevingstiltak for samfunnskunnskapslærere med tanke på undervisning i kjønns- og seksualitetsmangfold, til tross for at dette eksplisitt inngår i læreplanen. Eksisterende forskning støtter dette funnet. Akin m.fl. (2022) peker på at flere samfunnskunnskapslærere har behov for målrettet

opplæring og faglig støtte for å kunne formidle skeiv tematikk på en trygg og informert måte.

Samlet sett peker dette på et behov for å utvikle mer helhetlige og varige løsninger for inkludering av kjønns- og seksualitetsmangfold i samfunnskunnskapsundervisningen. Dette omfatter en styrket faglig forankring hos undervisere. Undervisningen bør ikke være totalt prisgitt frivillige aktører for å kunne gi undervisning av god kvalitet.

[Pensummaterialet på samfunnskunnskap.no](https://samfunnskunnskap.no)

Gjennomgangen av det nasjonale pensummaterialet i samfunnskunnskap avdekker en tydelig heteronormativ innretning, hvor LHBTIQ+-perspektiver i liten grad er ivarettatt. Fremstillingen av familieplanlegging, beskriver eksempelvis dette som noe par gjør for å planlegge graviditet hos kvinnen, en formulering som utelukkende speiler en heterofil og reproduktiv ramme. Alternative familiedannelser som kunstig befruktning, adopsjon eller fosterhjem er ikke omtalt, noe som svekker materialets relevans for mange skeive deltakere.

På temaet helse gir pensum en generell innføring i kondombruk som eneste hjelpemiddel for å forhindre seksuelt overførbare infeksjoner (SOI), men informasjonen er snever og speiler i liten grad risikobildet for enkelte skeive grupper. Viktig forebyggende tiltak som Pre-eksponeringsprofylakse (PrEP) nevnes ikke, til tross for dets dokumenterte effekt mot HIV-smitte. Videre omtales heller ikke rettigheter som gratis hepatitt B-vaksine for transpersoner og menn som har sex med menn. Dette er tiltak som er sentrale i en likeverdig folkehelseformidling.

Under temaområdet om voksenliv og pensjonstilværelse nevnes ekteskap, men uten en presisering av at ekteskap i Norge kan inngås uavhengig av kjønn. På den annen side viser pensumet under "Norge før og nå" til refleksjoner om holdningsendringer til homofili over tid, og anvender prideflagg som visuelle virkemidler, samtidig som det henvises til vern mot diskriminering i straffeloven § 185. Likevel er fokuset i stor grad rettet mot kvinners rettigheter, med begrenset synliggjøring av LHBTIQ+-personers historiske

kamp og rettigheter. Det henvises heller ikke til eksterne støtteressurser som kunne vært relevante for både skeive deltakere.

Temaet "Helse: Identitet" introduserer kjønns- og seksualitetsmangfold som et område som må behandles med sensitivitet på bakgrunn av at det kan oppleves som kontroversielt, men gir få konkrete føringer for hvordan lærere skal navigere utfordrende diskusjoner i klasserommet. En informasjonsfilm på siden presenterer ulike kjønnsuttrykk på en saklig og inkluderende måte, men samlet sett vurderes pensum som utilstrekkelig for å sikre en reell likeverdig undervisning som speiler mangfoldet i det norske samfunnet, spesielt med tanke på at skeive deltakere er en del av undervisningsgruppen.

Oppsummert viser gjennomgangen av det nasjonale pensummaterialet at det i stor grad reflekterer en heteronormativ og begrenset tilnærming til skeiv tematikk som er rettet mot en heterofil cismajoritet, der LHBTIQ+-perspektiver blir i liten grad ivaretatt. Pensum mangler relevant informasjon om alternative familiedannelser, helseforhold og rettigheter for skeive grupper, og gir ikke tilstrekkelig støtte for å fremme en inkluderende og likeverdig undervisning for skeive deltakere. Selv om enkelte elementer, som refleksjoner rundt homofili og diskrimineringsvern, blir berørt, er pensumet ikke tilstrekkelig for å ivareta og gi tilpasset informasjon til det brede mangfoldet av identiteter og livsformer som finnes i samfunnskunnskapsklassene og i det norske samfunnet for øvrig.

Livsmestring

I Oslo kommune har Helsfyr voksenopplæring det overordnede ansvaret for Livsmestringsundervisning knyttet til introduksjonsprogrammet.

Undervisningen i elementet foregår gjennom såkalt omvendt klasseromsundervisning, der deltakerne har anledning til å forberede seg på klasseromsundervisningen ved å se på videoer gjennom en app hjemmefra. Utviklingen av pensummaterialet har foregått gjennom et bredt samarbeid med flere voksenopplæringssentre, Sanitetskvinnene, Helseetaten og Skeiv Verden.

De ansvarlige for livsmestringselementet har utarbeidet fire videoer i samarbeid med Skeiv Verden. Videoene har en bredere mangfoldstilnærming enn å utelukkende ta for seg kjønns- og seksualitetsmangfold. Videoene omhandler temaene valgfrihet, sosiale normer, mangfold og diskriminering. I tillegg har Skeiv Verden hatt ansvar for klasseromsundervisning om tematikken som direkte omhandler skeive. De ansvarlige for livsmestringselementet forteller om svært ubehagelige hendelser når tematikken blir tatt opp, og spesielt trekker de frem at kunnskapsformidlingen om kjønns- og seksualitetsmangfold oppleves som problematisk for deltakerne. Deltakere kan mislike det de hører, og gi sterkt verbalt uttrykk for dette. Situasjonen kan bli såpass ubehagelig at det kan skapes frykt hos lærerne som underviser i elementet. De ansvarlige for livsmestringselementet forteller at de likevel informerer om svært relevant kunnskap innenfor seksuell helse som kan være nyttig for skeive deltakere. Blant annet informerer de om muligheten for gratis hepatitt vaksine, prevensjon og PrEP. De forteller også om at Helsfyr Voksenopplæring systematisk informerer om kjønns- og seksualitetsmangfold flere ganger i året på allmøte hvor alle elever er tilstede. På denne måten fremstår livsmestring som det obligatoriske elementet som er best tilpasset skeive liv i Oslo kommune, men fremstår likevel som å ha utfordringer knyttet til hvordan skeive tema skal kunne formidles til deltakerne.

Foreldreveiledning

ICDP (International Child Development Programme) er en metodikk for familieveiledning som er utviklet og godt testet ut i en norsk kontekst, og det er denne metodikken som benyttes i Oslo kommune. Da integreringsloven ble innført i 2021 så ble det bestemt at bydelene skulle "eie" ICDP veiledningen og ha ansvar for å gjennomføre den. Likevel så fremstår tilbudet i dag fragmentert, og det er lite enhetlig og tungvint organisert. Rosenhof VO koordinerer også ICDP for bydelene der det er behov for det, men dette er en ekstratjeneste som de utfører selv om de strengt tatt ikke har ansvaret for det. Atlas kompetanse bidrar også inn med kurs på vegne av kommunen. De ansvarlige for ICDP veiledningen forteller om store utfordringer rundt organiseringen da tidspunktene for kursene ofte kræsjer med ordinær

undervisning i Voksenopplæringen. Det påpekes derfor at det kunne vært gunstig med en mer sentralisert og enhetlig administrasjon av kursene.

Nyere forskning viser at omtrent 6,9 % av befolkningen identifiserer seg som LHBTIQ+ (Gram, 2021), noe som tilsvarer mer enn én av tjue personer. Det finnes per i dag ingen dokumentasjon som tyder på at andelen personer med skeiv identitet er lavere blant personer med etnisk minoritetsbakgrunn. Det er derfor rimelig å anta at forekomsten av LHBTIQ+-personer er tilsvarende i denne delen av befolkningen, selv om faktorer som kultur, religion og familiestrukturer i enkelte tilfeller kan føre til at personer i minoritetsgrupper i større grad undertrykker eller skjuler sin identitet.

Med dette som utgangspunkt er det viktig å erkjenne at også deltakere i introduksjonsprogrammet og andre offentlige tiltak for nyankomne foreldre kan ha skeiv identitet, eller vil kunne få barn som bryter med normer for kjønn og seksualitet, enten i barndommen eller senere i livet. Dette forsterker behovet for at foreldre får kunnskap om kjønns- og seksualitetsmangfold, uavhengig av kulturell bakgrunn. IMDIs veileder for foreldreveiledning presiserer at LHBTIQ+-tematikk bør inngå i tilbudet, noe som understøtter en ambisjon om en inkluderende praksis.

Til tross for dette, viser kartleggingen at skeiv tematikk ofte utelates i praksis. Ansvarlige for foreldrerettede veiledningstiltak har gjennomgått logger fra kursrekker, hvor det fremkommer et tydelig mønster. Spørsmål knyttet til LHBTIQ+ blir hyppig hoppet over eller unngått. Kursholdere i elementet oppgir at temaet oppleves som faglig utfordrende og emosjonelt krevende å ta opp i gruppeformat. Flere ICDP-veiledere (International Child Development Programme) rapporterer, i likhet med livsmestringselementet, om tidligere erfaringer med sterke reaksjoner og ubehagelige diskusjoner når LHBTIQ+ tematiseres i et familieperspektiv. Dette peker på et behov for systematisk kompetanseheving, samt utvikling av trygge rammer for å håndtere mangfold i foreldrerettet arbeid i et skeivt perspektiv.

I tillegg uttrykker flere veiledere bekymring for at enkelte deltakere selv kan ha en skeiv identitet som de ikke er åpne om i veiledningen. Dette gjelder særlig eneforsørgere, men det er også eksempler på deltakere i heterofile parforhold hvor det antas at en av partene skjuler sin legning. Manglende

åpenhet kan føre til at veiledningstilbudet ikke i tilstrekkelig grad speiler deltakernes reelle livssituasjon, og dermed reduserer tilbudets relevans og effekt.

Som et tiltak har enkelte foreslått utviklingen av et eget kurs spesifikt rettet mot LHBTIQ+-tematikk og deltakere. Det understrekes imidlertid at et slikt tilbud må være frivillig, og utformes med særlig vekt på anonymitet og ikke-stigmatiserende praksis, da man kan ikke forvente eller forutsette at deltakere er åpne om sin identitet. Samtidig påpekes det at dette kun er ett av flere mulige grep, og at all foreldreveiledning, også den generelle, bør inkludere perspektiver på kjønn og seksualitet som fremmer toleranse, mangfold og respekt.

Et særskilt tema som krever oppmerksomhet, er hvordan foreldreveiledningen kan bidra til å øke bevisstheten om muligheten for å få skeive barn. Mange foreldre har ikke reflektert over dette tidligere, og samtaler rundt slike spørsmål oppleves ofte som sensitive. Et forslag er å nærme seg tematikken indirekte, gjennom prinsipper knyttet til menneskerettigheter, likestilling og universelle verdier uten at tematikken utvannes. På den måten kan man legge til rette for refleksjon og dialog uten at det oppleves som personlig eller konfronterende.

Sammenfattende viser kartleggingen av foreldreveiledningstilbudet et tydelig behov for økt kunnskap, trygghet og systematisk inkludering av LHBTIQ+-relevante temaer i foreldrerettede tiltak. Dette er nødvendig for å sikre at veiledningstilbudet oppleves som relevant, inkluderende og i tråd med nasjonale føringer for likestilling og mangfold.

Begrenset helsehjelp

Som en del av prosjektets arbeid er det etablert kontakt med flere helseinstanser som arbeider med vurdering og behandling av personer som erfarer kjønnsinkongruens. Den 31.10.2024 deltok også prosjektet på en internasjonal konferanse arrangert av Harry Benjamin Ressurssenter, hvor helsehjelp til mennesker med kjønnsinkongruens ble belyst i et internasjonalt perspektiv.

Et tydelig funn under prosjektets arbeid var identifiseringen av et begrenset helsetilbud rettet mot transpersoner i Norge. Vår kartlegging viser svært lange ventetider for tilgang til hormonbehandling, og at kun et fåtall får tilbud om genitalkirurgi, hormonbehandling eller annen kjønnsbekreftende behandling via Nasjonal behandlingstjeneste for kjønnsinkongruens ved Rikshospitalet. Basert på informasjon som har fremkommet i kontakt med feltet, synes det å være en tendens til mer restriktiv praksis knyttet til tilgang på kjønnsbekreftende helsehjelp, også i internasjonal sammenheng.

For flyktninger med kjønnsinkongruens oppleves dette som særlig krevende, da gruppen ofte har samtidige psykiske helseutfordringer som posttraumatisk stresslidelse (PTSD), depresjon eller angst. Det er prosjektets inntrykk at Nasjonal behandlingstjeneste praktiserer en retningslinje hvor slike tilstander må være behandlet før videre kjønnsbekreftende tiltak kan igangsettes. Denne praksisen medfører at svært få i prosjektets målgruppe har reell mulighet til å få tilgang til slik behandling av Nasjonal behandlingstjeneste i løpet av perioden de deltar i introduksjonsprogrammet.

Helsestasjon for kjønns- og seksualitetsmangfold fremstår på bakgrunn av vår kartlegging som et mer tilgjengelig lavterskeltilbud for personer med kjønnsinkongruens frem til de er 30 år. Helsestasjonen rapporterer om en mer åpen praksis knyttet til hormonbehandling, hvor diagnosekriteriene oppleves som mindre restriktive sammenlignet med Rikshospitalet. Det fremgår også at komorbide psykiske helseplager i seg selv ikke nødvendigvis diskvalifiserer for oppstart av hormonbehandling. Like fullt oppgis det at også her er det betydelige ventetider på bakgrunn av manglende kapasitet. I enkelte tilfeller kan ventetiden være opptil ett år, noe som innebærer at flyktninger risikerer å vente i flere år i den tidlige integreringsfasen før de får tilgang til nødvendig helsehjelp, og flere med kort programtid vil derfor heller ikke kunne motta helsehjelp i perioden de er deltakende.

Kjønnsbekreftende behandling vurderes som essensiell helsehjelp for flere personer med kjønnsinkongruens som deltar i introduksjonsprogrammet. Prosjektet erfarer at manglende tilgang til slik behandling kan påvirke deres evne til å delta aktivt i integreringsprosessen. Dette skyldes både konsekvensene av ubehandlet kjønnsdysfori og den psykiske belastningen knyttet til usikkerhet rundt fremtidig behandling, noe som kan legge beslag på

betydelig kognitiv kapasitet i en periode hvor det stilles store krav til læring og tilpasning.

Fellesskapsarenaer

Flere av støtteorgansisasjonene fremhevet betydningen av fellesskap for skeive deltakere med innvandrerbakgrunn. I vår kartlegging fremstår både Skeiv Verden og Salam som viktige arenaer der skeive deltakere kan samles og møte andre i samme situasjon. Skeiv Verden har også et psykologtilbud som fremstår som viktig for flere av deltakerne som enda ikke har fått slikt tilbud gjennom det offentlige hjelpeapparatet. Samtidig er prosjektets erfaring at flere deltakere, ikke ønsker å inngå i et skeivt fellesskap. En hypotese knyttet til dette er en unngåelsesadferd som kan komme av minoritetsstress, og et ønske om å holde seg borte fra likesinnede. Dette er et fenomen som gjerne oppstår som følge av at samfunnets negative holdninger til skeive internaliseres, og gjør at den enkelte har utviklet et negativt bilde av egen minoritetsgruppe.

Ønsket om å holde seg borte fra likesinnede synliggjør spennet i utfordringene prosjektet står overfor, hvor gruppebasert deltakelse kan være klart ønskelig og positivt for enkelte, men der noen uansett vil uttrykke motstand eller ikke inneha et klart ønske om å inngå i et skeivt fellesskap. Denne motsetningen tydeliggjør behovet for at prosjektet innehar et tosidig fokus, både for å kunne favne deltakere som ønsker å inngå i et mer skeive fellesskap, men også de som av ulike årsaker ikke ønsker det. Samtidig er det også viktig å bemerke at det vil være deltakere som ikke er åpne om egen identitet eller lever tilsynelatende i heterofile parforhold, som verken prosjektet eller integreringsaktører nødvendigvis vil kunne klare fange opp.

Tolketjenester

Akin m.fl. (2022) påpeker at skeive flyktninger ofte kan mangle tillit til tolkens nøytralitet og konfidensialitet. Denne problematikken bekreftes også i prosjektets kartlegging, og gjenspeiles i erfaringer fra praksis. Flere skeive deltakere uttrykker ubehag ved bruk av tolker som mangler grunnleggende

kompetanse om kjønns- og seksualitetsmangfold, og flere rapporterer om negative opplevelser i møte med tolketjenester. Holdninger fra tolker, både verbale og non-verbale, kan formidle mangel på anerkjennelse, noe som påvirker deltakernes opplevelse av å bli forstått og respektert i møte med integreringsapparatet.

For skeive flyktninger kan det også oppstå en sterk frykt for at legningen eller kjønnsidentiteten blir avslørt overfor tolkene, noe som kan sette både dem selv, men også familien deres i fare. Derfor er det helt vesentlig i denne sammenheng at tolken overholder konfidensialitet, og at deltakerne også har tillit til tolken som benyttes.

Kartleggingen viser videre at mange tolker har utilstrekkelig begrepsapparat for å formidle skeiv terminologi på en presis måte. I tillegg fremstår det som utfordrende for bestiller å velge en egnet tolk uten å kunne informere om deltakerens kjønnsidentitet eller seksualitet, da taushetsplikten forhindrer og forbyr deling av slik sensitiv informasjon ved bestilling. Dermed må valg av tolk i stor grad baseres på tidligere erfaringer med tolker.

Tolketjenesten i Oslo fremstår som et unntak, da de som eneste kjente leverandør tilbyr tolker med spesialisert kompetanse på LHBTIQ-relaterte temaer. Denne modellen vurderes som svært hensiktsmessig, da den bidrar til å sikre at bestiller overholder taushetsplikt, samt økt tillit til tolkens profesjonalitet, sensitivitet og faglige kjennskap til kjønns- og seksualitetsmangfold.

Manglende kompetanse blant ansatte

Mangel på kunnskap og kompetanse om LHBTIQ+-tematikk blant ansatte på voksenopplæringssentrene og introduksjonsprogrammet nevnes gjennomgående i vårt prosjekt. Dette ble spesielt tydelig under workshopene prosjektet avholdt med aktører på integreringsfeltet. På workshopene fremkom det et stort behov for økt kompetanse hos både ansatte og deltakere, samt et ønske blant de ansatte om at flere av kollegaene deltok på workshops og seminarer som omhandlet skeive. Kompetanseutvikling nevnes som en viktig endringsmulighet for å bedre tilpasse introduksjonsprogrammet

for skeive deltakere, men vil ikke utgjøre endring dersom kun de mest engasjerte aktørene deltar i kompetansehevingstiltakene. Det fremkommer likevel utfordringer med at kompetansehevingstiltak knyttet til skeiv tematikk ikke gjøres obligatorisk, slik at det kun er lærere og programrådgivere som er spesielt interesserte i temaet som deltar på kompetansehevingstiltak. Erfaringsvis kan også enkelte aktører uttrykke motstand til tematikken. Aktørene på feltet kan også oppleve at kompetansehevende tiltak kan stjele annen, ofte dyrebar tid, som kunne vært benyttet til andre kompetansehevende tiltak. I den sammenheng er det verdt å bemerke at temaer som omhandler minoritetsperspektiver, aldri vil kunne oppleves like relevante for alle aktører og samtidig kan tematikken utfordre enkeltes majoritetsprivilegier, religiøse oppfatning eller ideologiske overbevisning. En gjennomgående tilbakemelding på våre miniseminar var også et ønske om å gjøre kompetansehevende tiltak om kjønns- og seksualitetsmangfold mer obligatoriske. En seminardeltaker uttalte:

“Veldig bra at dette er i fokus, og jeg håper at flere arbeidsplasser prioriterer dette, og at det nesten skulle vært obligatorisk for alle offentlig ansatte å delta på disse seminarene. Ønsker flere tiltak og veier til tilrettelegging for de som skal lære seg språket.”

Denne uttalelsen understøtter at inkluderingstiltak ikke bare rettes mot deltakerne i programmet, men også mot institusjonene og aktørene som utformer og gjennomfører opplæringen.

Det skal også her nevnes at Oslo Voksenopplæring Servicesenter gjennomførte et mer forpliktende kompetansehevingstiltak i forbindelse med kompetansehevingen til å bli tilkjent kvalitetsmerket Regnbuefyrstårn. Her måtte 80 % av ansatte gjennomføre kompetansehevingstiltak over tre kursdager samt gjennomføre nettkurs, dersom senteret skulle oppnå kvalitetsmerket. Slike obligatoriske kompetansehevende tiltak vurderes å kunne bidra til å øke kompetansen for alle ansatte, ikke kun de mest interesserte og dedikerte.

Permisjoner og fravær

I forbindelse med vår kartlegging har flere bydeler trukket frem at introduksjonsloven gir begrensede muligheter for permisjon for deltakere som av helsemessige årsaker ikke kan delta i introduksjonsprogrammet. Det er blitt observert at mange skeive deltakere møter betydelige utfordringer knyttet til psykisk helse, og at flere transpersoner opplever sterk kjønnsdysfori. Per dags dato åpner permisjonsreglene kun for at deltakerne kan få permisjon på bakgrunn av helsemessige årsaker i opptil ett år, og det finnes ingen mulighet for deltidssykemelding i introduksjonsprogrammet. Etter ett års sykepermisjon, finnes det ikke muligheter for forlengelse og dermed tvinger det seg frem et vedtak om permanent stans av programmet.

Denne begrensningen i permisjonsmulighetene innskrenker handlingsrommet for programrådgiverne, og reduserer mulighetene for tilrettelegging. En særlig bekymring er at transpersoner ofte må vente mer enn ett år på tilgang til kjønnsbekreftende behandling. I denne ventetiden kan de oppleve økt psykisk stress og kjønnsdysfori, noe som kan forverre deres psykiske helse og gjøre det vanskeligere å delta i programmet. I tillegg kan transpersoner fremstå som mer normbrytende i denne perioden på bakgrunn av manglende kjønnsbekreftende behandling, noe som gjør dem mer utsatt for trakassering og hets i voksenopplæringen. Identitetsbasert trakassering kan føre til en betydelig psykisk belastning, som igjen kan påvirke deres evne til å delta i programmet. Dersom trakasseringen medfører helsemessige problemer som hindrer deltakelse i programmet, kan deltakerne måtte forlate programmet etter ett år, gjerne før de har fått tilgang til nødvendig kjønnsbekreftende behandling, som kunne ha lettet deres deltakelse i programmet.

For å bedre møte behovene til flere grupper av skeive deltakere, kan det være nødvendig for myndighetene å vurdere mer fleksible permisjonsordninger, som for eksempel muligheten for deltidssykemelding, eller utvidede permisjonsperioder som gir deltakerne tid til å gjennomgå nødvendig behandling og helsehjelp. Slike tiltak vil kunne bidra til å ivareta deltakernes helse og livskvalitet, samtidig som de får muligheten til å fullføre introduksjonsprogrammet på god måte.

Individuelt tilrettelagt opplæring

Siden oppstarten av HAILI har prosjektet vært inne på dette med at enkelte skeive deltakere åpenbart har et behov for tilrettelagt opplæring dersom de skal kunne nyttiggjøre seg av norskopplæringen. Dette med tilrettelagt undervisning er noe som Oslo Voksenopplæring i mange tilfeller er veldig gode på. Særlig når det gjelder utfordringer knyttet til nedsatt syn, hørsel og andre typer funksjonsnedsettelse. For personer som er i behov av å fullføre grunnskole (FOV) som voksne eksisterer det også et godt tilbud for de som sliter med ulike typer av læringsvansker. Men når det kommer til behov for tilrettelegging av undervisning på grunn av store psykiske helseutfordringer eller utfordringer knyttet opp mot seksuell identitet og kjønnsidentitet er det mye å gå på. Det har igjennom flere år vært en diskusjon i Oslo Voksenopplæring hvorvidt det er riktig eller ei å "skjerme" deltakere som opplever ulike utfordringer knyttet til andre elever på skolene. Dette kan gjelde flere typer av deltakere. En velkjent utfordring som med jevne mellomrom dukker opp i Voksenopplæringen er at deltakere fra enkelte kulturer ønsker å unngå å dele klasserom med personer av motsatt kjønn. Dette kan ofte gjelde kvinner, og det er gjerne ektefellen som har dette ønsket om at kona ikke skal omgås andre menn. Dette er ønsker eller krav som voksenopplæringen helt klart har tatt et standpunkt til og som ikke kan etterkommes. Personer som kommer til Norge som flyktninger, og som skal integreres og leve et permanent liv her, må kunne omgås alle kjønn på skole og jobb. Det er helt klart og gjeldene i alle situasjoner. Når det gjelder deltakere med sammensatte psykiske helseutfordringer så meldes det også om behov for skjerming fra både deltakere og bydelene. Ønsket eller behovet for skjerming kan ha flere årsaker, men et par viktige momenter er at enkelte kan ha så sterk angst, eller være så traumatiserte, at de ikke greier å delta i store klasser med mange ulike typer mennesker. Det kan også være at noen har diagnoser som gjør at de blir fort slitne og ikke greier å forholde seg til mange mennesker samtidig som de skal lære noe.

Når det gjelder skeive deltakere så er det også en del som er svært traumatiserte i forhold til tidligere skolegang fra hjemlandet. De har så mange dårlige erfaringer med skolesituasjonen at de nærmest har utviklet en fobi mot det å gå på skole. Dette minoritetsstresset gjør at de ikke greier å delta inn i en klasse på samme måte som andre deltakere, og resultatet blir ofte at de

faller helt ut av opplæringen. Når skeive deltakere opplever mobbing, utestengelse og avsky fra medelever med samme kulturelle eller religiøse bakgrunn som dem selv, så forsterker dette stresset, noe som igjen kan føre til at de blir re-traumatisert. Dette kan igjen gjøre at terskelen for deltakelse i undervisning blir enda høyere.

Bakover i tid så har det som tidligere nevnt vært en rådende oppfatning rundt at det er lite ønskelig å skjerme enkelte deltakere i voksenopplæringen fra andre når det gjelder spesifikke kulturelle eller psykososiale ønsker og behov. Dette har ofte blitt begrunnet med at en slik skjerming kan virke stigmatiserende og bidra til at den opplevde utfordringen blir enda større. Det er også komplisert å definere hvor grensene skal gå ift. ulike ønsker om skjerming. Et viktig argument for å unngå skjerming er også det større pedagogiske perspektivet der det argumenteres faglig for at de som mobber eller på andre måter viser negative holdninger trenger å lære at dette er adferd som det norske samfunnet ikke kan tolerere. Mange deltakere i voksenopplæringen trenger å lære å omgås og respektere mennesker som lever livene sine på helt andre måter enn dem selv. Det har vært viktig for voksenopplæringen å signalisere helt tydelig at enkelte typer av uønskede holdninger må avlæres om man skal lykkes i å integrere seg i det norske samfunnet. Dette gjelder også negative holdninger til skeive. Likevel har den pedagogisk foretrukne praksisen med å unngå skjerming av utsatte deltakere har over flere år vist seg å falle svært uheldig ut for de som blir utsatt for mobbing og hatprat, dette gjelder særlig de som er synlig skeive (særlig transkvinner og mange homofile menn). Behovene til disse svært utsatte deltakerne har til nå blitt nedprioritert til fordel for de deltakerne som trenger å endre på sine negative holdninger til personer som lever og tenker annerledes enn dem. Til nå har det også vært lite bruk av sanksjoner mot deltakere som mobber eller driver med hatprat mot skeive deltakere i voksenopplæringen. Dette er påfallende da eksempelvis rasistiske kommentarer blir slått hardt ned på. Og som vi skriver andre steder i denne rapporten så melder lærere ved VO sentrene om at de generelt sett mangler både verktøy og kompetanse i forhold til hvordan de kan håndtere hatprat og negative holdninger mot skeive.

HAILI-prosjektet har siden oppstarten ønsket å se på muligheten for å teste ut skjermet og tilrettelagt undervisning i mindre grupper for sårbare skeive deltakere i introduksjonsprogrammet. Mange av disse sliter med store psykiske og fysiske helseutfordringer og trenger å kjenne seg trygge om de skal kunne lære. Gjennom møtene vi har hatt med ulike eksterne organisasjoner, bydeler, og ikke minst med deltakerne selv, har dette kommet frem som en løsning som bør piloterer i voksenopplæringen. Slik vi ser det så bør et slikt tilbud testes ut over en lengre periode, og helst flere steder, før man kan si om det har noen innvirkning på frafallet fra introduksjonsprogrammet eller ikke.

Vi er svært fornøyde med at det nå ser ut til at Oslo voksenopplæring får opp et "trygt" tilbud allerede fra skolestart i august 2025. Dette vil være en spesialgruppe for 10-12 personer som sliter psykisk, men dette er ikke en gruppe som utelukkende er for skeive. Dette siste er viktig å påpeke da vi ikke ønsker å stemple eller stigmatisere deltakere i voksenopplæringen som det ene eller det andre. Samtidig som HAILI-prosjektet har ønsket å få på plass et "trygt" klasserom for skeive, så har også enkelte bydeler engasjert seg veldig i å få et spesialtilbud på plass. Prosjektet har særlig hatt drahjelp fra bydel Nordre Aker som bosetter en svært høy andel skeive flyktninger, og som også har mange ansatte som er veldig engasjerte i å bedre forholdene for sine skeive deltakere i introduksjonsprogrammet. Det at initiativet har kommet fra flere ulike steder, samtidig som at HAILI-prosjektet er godt forankret hos ledelsen i Oslo voksenopplæring, er trolig det som har ført til at det blir etablert et prøvetilbud ved Nydalen voksenopplæring fra høsten 2025. Det vil selvsagt bli viktig for HAILI-prosjektet fremover å følge med på hvordan tilbudet organiseres og hvordan det fungerer, om det må gjøres justeringer, om det bør etableres flere mindre grupper osv.

Ressursgruppen for hatkriminalitet, radikalisering og voldelig ekstremisme

HAILI-prosjektet har også deltatt i møter med Oslo kommunes bredt sammensatte ressursgruppe som jobber for å bekjempe hatkriminalitet, radikalisering og voldelig ekstremisme (SaLTo). Dette fordi vi erfarer at det det har vært flere tilfeller av trakassering, hatprat, og også fysisk vold rettet

mot skeive deltakere i voksenopplæringen. I tildelingsbrevet for 2025 fra Byrådsavdelingen for utdanning så står det at det er et mål for Utdanningsetaten at barn, elever, lærlinger og ansatte har et trygt og inkluderende lærings- og arbeidsmiljø (Oslo kommune, 2025)

Et nødvendig tiltak vil være å iverksette gode rutiner og kompetanseutvikling for å forebygge og håndtere mobbing, vold og trusler i Osloskolen. Det er også presisert at Utdanningsetaten skal implementere og følge opp gjeldende handlingsplan mot mobbing, vold og trusler i Osloskolen, herunder etablere et ambulant team som skal bistå skolene med veiledning og støtte. Det er viktig at voksenopplæringen ikke glemmes eller utelates i denne sammenhengen da vi ser at mobbing, vold og trusler også er et økende problem i vår del av Osloskolen. Som beskrevet tidligere i rapporten så ser HAILI-prosjektet at særlig skeive deltakere i voksenopplæringen er utsatte. Prosjektet har også erfart at problemet med hatprat og mobbing har blitt mer omfattende etter terrorangrepet som fant sted under Oslo Pride i juni 2022. Derfor ser prosjektet det som spesielt viktig at politiet er tett på voksenopplæringen og at eventuelle negative tendenser fanges opp så tidlig som mulig. HAILI-prosjektet erfarer at det er en krevende oppgave å få oversikt over hatprat og trakassering som skjer i voksenopplæringen da mye foregår på andre språk enn norsk. Det er også slik at deltakere som er utsattes for hatprat ikke nødvendigvis tør å anmelde eller si ifra om det de opplever. Dette kan skyldes dårlige språkkunnskaper og at man er ambivalent eller skamfull i forhold til egen seksuell identitet, men det kan også komme av at man har hatt svært dårlige erfaringer med politi og andre myndighetspersoner i hjemlandet.

Utvalget for kjønns- og seksualitetsmangfold

Oslo kommune har et eget utvalg for kjønns- og seksualitetsmangfold, som består av representanter fra ulike fagmiljøer, politiske partier, organisasjoner og interessegrupper. Utvalgets rolle er å bidra til økt kunnskap og bevissthet om personer som bryter med etablerte normer for kjønn og seksualitet blant kommunens folkevalgte og ansatte. I tillegg medvirker utvalget i politiske saker som berører disse temaene.

HALL-prosjektet har hatt en aktiv dialog med utvalget, og har sikret medvirkning gjennom en prosjektfremleggelse for rådet i januar 2025. Prosjektet har også uttrykt ønske om at utvalget skal få mulighet til å gjennomgå og komme med tilbakemeldinger på prosjektets handlingsplan før den ferdigstilles.

Gjennom våre møter og kartlegging har vi opplevd at utvalget er sterkt engasjert i kommunens arbeid med skeive flyktninger, og at representanter har kommet med konstruktive tilbakemeldinger og innspill underveis i prosjektperioden. Dette har bidratt til en positiv utvikling av prosjektet.

Til tross for dette, viser kartleggingen vår at utvalget fortsatt er lite kjent i kommunen som helhet. Det er behov for å styrke synligheten og involveringen av utvalget i flere kommunale saker som angår den skeive befolkningen. For å sikre en mer effektiv medvirkning, bør kommunen vurdere å integrere utvalget mer systematisk i relevante politiske prosesser og beslutningsdokumenter som omhandler kjønns- og seksualitetsmangfold. Dette omfatter også endringer i introduksjonsprogrammet.

Kurs i mangfold og inkludering

I Oslo kommune er det etablert en samkjøpsavtale som omfatter kurs rettet mot ansatte med mål om å styrke deres grunnleggende kompetanse innen mangfold og inkludering. Denne avtalen inkluderer også opplæring i kjønns- og seksualitetsmangfold, og vil derfor også kunne rette seg mot aktører i introduksjonsprogrammet. I "Stolt og Fri" fremheves det at ansatte som jobber med flyktninger, skal prioriteres for kompetansehevingstiltak om kjønns- og seksualitetsmangfold (Oslo kommune, u.å.). Per i dag er det kompetanseleverandøren Seema som er primær tilbyder av slike kurs i kommunen. Dersom Seema ikke har kapasitet, leveres tjenesten i stedet av Likestillingssenteret.

Det foreliggende prosjektet har ikke hatt mandat til å evaluere kvaliteten på de nevnte kursene eller vurdere de faglige leveransene fra Seema eller Likestillingssenteret. En slik vurdering ville ligge utenfor prosjektets rammer og formål. Det er likevel av betydning å merke seg at Oslo kommunes eget

utvalg for kjønns- og seksualitetsmangfold ikke ble involvert i beslutningsprosessen knyttet til inngåelsen av samkjøpsavtalen (jf. møtereferat fra 18. november 2024). Involvering av utvalget kunne ha bidratt til økt kvalitetssikring og forankring av det skeive innholdet i kursene gjennom medvirkning fra relevante fag- og brukerinteresser.

Videre fremkommer det at utvalget har uttrykt bekymring knyttet til Seemas kompetanse særlig på området kjønnsmangfold. Selv om prosjektet ikke konkluderer i denne saken, viser dette behovet for tydelig faglig transparens og dialog med berørte aktører i utviklingen av kompetansehevingstiltak som berører skeiv tematikk. For å sikre høy faglig kvalitet og legitimitet om skeiv tematikk, bør det i fremtidige anskaffelser og implementeringer vurderes å involvere relevante fagmiljøer og brukerrepresentanter i større grad.

Avslutning

Avslutningsvis viser funnene fra HAILI-prosjektet at det er betydelige utfordringer knyttet til inkludering og trygghet for LHBTIQ+-deltakere i introduksjonsprogrammet. Prosjektets kartlegging har avdekket både systemiske og individuelle barrierer som kan hindre likeverdig deltakelse, og synliggjort behovet for målrettede tiltak for å sikre at skeive får tilgang til et trygt og inkluderende læringsmiljø.

For å realisere Oslo kommunes ambisjon om å være en verdensledende by for skeive, må integreringsarbeidet for denne gruppen kontinuerlig videreutvikles i tråd med både forskningsbasert kunnskap og erfaringene til de som blir bosatt i Oslo. Når skeive utgjør en stor andel av flyktningene som bosettes i kommunen, innebærer dette å styrke kompetansen blant ansatte, tilpasse undervisning og veiledning, samt å bekjempe og forebygge diskriminerende holdninger på alle nivåer som rammer dem.

Videre arbeid bør bygge på innsikten fra HAILI-prosjektet og bidra til å forankre inkludering av LHBTIQ+-personer som en naturlig og integrert del av introduksjonsprogrammet. På denne måten kan man legge til rette for at

skeive flyktninger og innvandrere får mulighet til å delta fullverdig i det norske samfunnet på deres egne premisser. Slik kan de også blir møtt både med respekt for egen identitet og innsikt i deres unike livserfaringer.

Litteratur

- Akin, D., Wold, L. K., Stokke, M., & Skarli, J. B. (2022). På leting etter trygghet: Integrering av LHBTQ+-flyktninger i Norge (Nr. 25-2022; Skriftserien). Høgskolen i Innlandet. <https://www.ostforsk.no/wp-content/uploads/2022/12/Rapport-OF-HINN-25-2022-Akin-Wold-Stokke-Skarli.pdf>
- Almås, E., Jessen, R. S., & Berteussen, L. M. (2021). Heteronormativitet. I Store medisinske leksikon. <https://sml.snl.no/heteronormativitet>
- Bhabha, H. K. (1994). *The Location of Culture*. Routledge.
- Bakke, G. E., Engh, L. W., Gaarder, I. E., Gravås, T. F. G., Haug, E. H., Holm-Nordhagen, A., Schulstok, T., & Thomsen, R. (2020). Nasjonalt kvalitetsrammeverk for karriereveiledning. Presentasjon av områdene kompetansestandarder, karrierekompetanse og etikk. Kompetanse Norge. <https://www.kompetansenorge.no/kvalitet-i-karriere/fagrapport-nasjonaltkvalitetsrammeverk-for-karriereveiledning/>
- Direktoratet for høyere utdanning og kompetanse (2024, 26. august) *Meg i kontekst*. <https://hkdir.no/kvalitet-i-karriereveiledning/karrierekompetanse/karriereknappene/meg-i-kontekst>
- Eggebø, H., Stubberud, E., & Anderssen, N. (2019). Skeive livsløp. En kvalitativ studie av levekår og sammensatte identiteter blant lhbtis-personer i Norge. (NF rapport nr.: 89 6/2019). Nordlandsforskning. <https://nforsk.brage.unit.no/nforsk-xmlui/handle/11250/2625471>
- Eggebø, H., Stubberud, E., & Karlstrøm, H. (2018). Levekår blant skeive med innvandrerbakgrunn i Norge. (NF rapport 9/2018.) Nordlandsforskning. https://www.nordlandsforskning.no/sites/default/files/files/NF_9_2018.pdf
- Fassin, E. (2011). National identities and transnational intimacies: Sexual democracy and the politics of immigration in Europe. *Public Culture*, 22(3) https://www.academia.edu/929532/Eric_Fassin_National_Identities_and

[Transnational Intimacies Sexual Democracy and the Politics of Immigration in Europe](#)

- Grasmø, H. (2023). LHBT. I Store medisinske leksikon. <http://sml.snl.no/LHBT>
- Gressgård, R. (2013). Interseksjonalitet. Tidsskrift for kjønnsforskning, 37(1), 64–67. <https://doi.org/10.18261/ISSN1891-1781-2013-01-05>
- Hammersborgerklæringen. (2023) *Det politiske grunnlaget for et byråd utgått av Høyre og Venstre. 2023 –2027*. Oslo kommune. <https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/13493212-1698221205/Tjenester%20og%20tilbud/Politikk%20og%20administrasjon/Politikk/Byr%C3%A5det/Hammersborgerklaeringen%202023-2027.pdf>
- Hooley, T., Sultana, R., & Thomsen, R. (2018). *Career Guidance for Emancipation: Reclaiming Justice for the Multitude*. Taylor & Francis Group.
- Justis- og beredskapsdepartementet. (2020). Retningslinjer for arbeidet med overføringsflyktninger jf. Utlendingsloven § 35 (G-15/2020). [Rundskriv] Justis- og beredskapsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/contentassets/47fe09b332c54f95aad990583df64da6/rundskriv-g-15-2020---retningslinjer-for-arbeidet-med-overforingsflyktninger.pdf>
- Gram, K.H. (2021). 1 av 3 skeive lite tilfreds med egen psykiske helse. SSB.
- Hartvedt, E. G. (2023, februar 21). *Skeive flyktninger føler seg utrygge*. Kilden kjønnsforskning.no. https://kjonnsforskning.no/nb/2023/02/skeive-flyktninger-foler-seg-utrygge?utm_source=chatgpt.com
- ILGA World. (2020). *State-Sponsored Homophobia Report 2020: Global Legislation Overview Update*. International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association. https://ilga.org/wp-content/uploads/2023/11/ILGA_World_State_Sponsored_Homophobia_report_global_legislation_overview_update_December_2020.pdf
- Integreringsloven. (2020). Lov om integrering gjennom opplæring, utdanning og arbeid (LOV-2020-11-06-127). Arbeids- og

inkluderingsdepartementet. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2020-11-06-127>

- Jessen, R. S. (2025). Kjønnsdysfori. I Store medisinske leksikon. <http://sml.snl.no/kj%C3%B8nnsdysfori>
- Kristiansen, H. W og Jessen, R. S. (2024) Skeiv. I Store medisinske leksikon. <https://sml.snl.no/skeiv>
- Massad, J. A. (2007). *Desiring Arabs*. University of Chicago Press.
- Meyer, I. H. (1995). Minority Stress and Mental Health in Gay Men. *Journal of Health and Social Behavior*, 36(1). <https://doi.org/10.2307/2137286>
- Meyer, I. H. (2003). Prejudice, social stress, and mental health in lesbian, gay, and bisexual populations: Conceptual issues and research evidence. *Psychological Bulletin*, 129 (5).
- Oslo kommune (u. å) Stolt og fri 2024 –2028 – Handlingsplan for kjønns- og seksualitetsmangfold. https://einnsyn-fillager-api.api.oslo.kommune.no/fil?virkksomhet=976819837&filnavn=ab9fc3efddb84c019a6ab697e5890aea_e2e488f7042429631618d26dd962deb.e.pdf
- Oslo kommune (2025) *Tildelingsbrev 2025*. <https://www.oslo.kommune.no/getfile.php/13528730-1737964567/Tjenester%20og%20tilbud/Politikk%20og%20administrasjon/Budsjett%2C%20regnskap%20og%20rapportering/Tildelingsbrev/Tildelingsbrev%202025/Tildelingsbrev%202025%20for%20Utdanningsetaten.pdf>
- Pedersen, A. H. (2021) *Hva er kjønns mangfold?* NDLA. <https://ndla.no/r/verktoykassa---for-elever/hva-er-kjonns mangfold/e26ba8465f>
- Schulstock, T. (2024) *Den profesjonelle karriereveileder*. Veilederforum. <https://veilederforum.no/artikler/fagfordypning/den-profesjonelle-karriereveileder>